

Kulttuurin etiikka sosiaali- ja terveyspalveluissa

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tiivistelmä

Tekijä(t) Saira, lida	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 28	Valmistumisaika 2021
Työn nimi Kulttuurin etiikka sosiaali- ja terveyspalveluissa Kuvaileva kirjallisuuskatsaus		
Tutkinto ja koulutusala Sairaanhoidaja (AMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio LAB-ammattikorkeakoulu		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä käsitellään kulttuurin tuomia terveysvaikutuksia yksilön hyvinvointiin, sekä pohditaan, mitkä eettiset periaatteet ohjaavat sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia päätöksenteossa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa kulttuuripalveluiden eettisiä tekijöitä, kun niitä käytetään osana sosiaali- ja terveysalan palvelujen järjestämistä. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää sosiaali- ja terveyspalvelujen eettisten ohjeiden hyödynnettävyyttä, kun potilaille tai asiakkaille tarjotaan kulttuuripalveluja osana heidän hoitoprosessiansa.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Aineiston analyysi toteutettiin sisällön analyysinä käyttäen. Aineisto koostuu kymmenestä dokumentista.</p> <p>Tuloksien mukaan taide ja kulttuuri vaikuttaa laajalti muun muassa koettuun hyvinvointiin sekä lisää merkityksellisyyden tunnetta. Taide ja kulttuuri on jokaisen perusoikeus. Sosiaali- ja terveydenhuollon eettisten periaatteita on katsottu soveltuvan kaikille terveydenhuollossa toimiville, ohjeita voidaan siis soveltaa myös kulttuuripalveluihin. Keskeisiä eettisiä ohjeita terveydenhuollossa työskentelyyn: ihmisarvon ja -elämän kunnioittaminen, itsemääräämisoikeuden ja perusoikeuksien kunnioittaminen, avoin ja luottamuksellinen vuorovaikutus, erilaisuuden hyväksyminen ja arvostava kohtaaminen.</p> <p>Jatkotutkimusehdotuksena esille nousseet: Kulttuurialan omien toimijoiden näkemyksiä eettisistä ristiriitatilanteista ja ongelmista työskennellessä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kun keväällä 2022 julkaistaan kulttuurialan omat eettiset ohjeet, tulee niiden sovellettavuutta sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta pohtia.</p>		
Asiasanat Kulttuuri, taide, sosiaali- ja terveysala, etiikka		

Abstract

Author(s) Saira, Iida	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2021
	Number of Pages 28	
Title of Publication Cultural ethics in social- and health care Descriptive literature review		
Degree and field of study Bachelor of Health Care		
Name, title and organization of the client LAB University of Applied Sciences		
Abstract <p>The bachelor's thesis deals with the health effects of culture on the well-being of the individual and ponders about the ethical principles that guide the social and health care professionals in decision-making. The purpose of this bachelor's thesis was to map out the ethical factors in cultural services when used as part of the organization of social and health care services. The aim of the bachelor's thesis is to find out the usability of the social and health care services' ethical guidelines for when providing cultural services to patients or clients as part of their care process.</p> <p>The bachelor's thesis was carried out as a descriptive literature review. Data analysis was performed using content analysis. The material consists of ten documents.</p> <p>According to the results, art and culture have a broad impact on perceived well-being and increases the sense of relevance. Art and culture are a fundamental right. The ethical principles of the social and health care have been considered applicable to all those working in health care, so the guidelines can also be applied to cultural services. Few key ethical guidelines for working in health care: respect for human dignity and life, respect for self-determination and fundamental rights, open and confidential interaction, acceptance of difference and a respectful encounter.</p> <p>The following emerged as a proposal for further research: The views of the cultural sector's own actors on ethical conflicts and problems when working in the social and health care. When the cultural sector's own ethical guidelines are published in the spring of 2022, their applicability from the perspective of the social and health care must be considered.</p>		
Keywords Culture, arts, ethics, social and health care		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Kulttuurin yhteys hyvinvointiin.....	3
2.1	Kulttuurihyvinvointi.....	3
2.2	Kulttuuripalvelut sosiaali- ja terveydenhuollossa	4
2.3	Mitä on etiikka?	5
2.4	Sosiaali- ja terveydenhuollon eettiset periaatteet	5
3	Opinnäytetyön toteutus	7
3.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	7
3.2	Tiedonhaku ja aineiston valinta	8
3.3	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	10
4	Tulokset.....	13
4.1	Taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä	13
4.2	Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveyspalveluja.....	13
4.3	Sosiaali- ja terveyspalveluissa tarjottavan kulttuurin eettiset tekijät	14
5	Pohdinta	16
5.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	16
5.2	Eettisyys ja luotettavuus	17
	Lähteet.....	19

Liitteet

Liite 1. Kirjallisuuskatsauksen aineisto

1 Johdanto

Ensimmäisiä asioita, joita sairaanhoitajaopinnoissa on tuotu selkeästi esille, olivat sairaanhoitajan eettiset ohjeet. Nämä ohjeet on koostanut Sairaanhoitajaliitto, ja niiden sanotaan kuvaavan sairaanhoitajien työn eettisiä arvoja ja periaatteita. Nämä ohjeet toimivat sairaanhoitajien eettisen päätöksenteon tukena päivittäisessä hoitotyössä. Ohjeet myös kertovat muille terveydenhuollon parissa työskenteleville ja koko kansalle, mikä on sairaanhoitajan perustehtävä meidän yhteiskunnassamme sekä hänen työnsä pääperiaatteet. (Sairaanhoitajaliitto 2021.)

Sairaanhoitajan työtä siis ohjaavat olemassa olevat eettiset ohjeet. Toteuttaessaan potilastyötä sairaanhoitajan tulee osata toimia eettisesti oikein erityisesti potilasta koskevassa päätöksenteossa. (Sairaanhoitajaliitto 2021.) Mutta mikä ohjaa päätöksentekoa ja valintaa silloin, kun potilaan hoidon tueksi halutaan tarjota jonkinlaisia kulttuuripalveluja. Voidaanko sosiaali- ja terveystalveluiden eettisiä periaatteita ja laatukriteereitä soveltaa tällaisessa tilanteessa? Varsinaisia kulttuuripalveluihin kohdistuvia eettisiä ohjeita ei ole, kuinka voidaan siis taata asiakkaille ja potilaille eettisesti kelpoisia kulttuuripalveluja osana heidän hoitopolkuaan sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Seppänen ym. 2018, 4.)

Tämän opinnäytetyön aiheena on kulttuurin etiikka sosiaali- ja terveydenhuollossa. Aihe on ajankohtainen, sillä Suomessa on valmisteltu vuodesta 2007 saakka aina vuoteen 2011 asti Terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa. Tämän ohjelman jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriö yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa ovat ratkoneet, kuinka taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia voitaisiin edistää ja taiteen saavutettavuutta voitaisiin lisätä. Tätä varten perustettiin vuosiksi 2016–2018 terveyttä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmä Taiku2, joka on toimintansa pohjalta muodostanut raportin ja toimenpide-ehdotuksensa. Raportissa mainitaan muun muassa, kuinka hoitotyössä mielekkään elämän edistämisen asema on korostunut sekä useiden erilaisten toiminnallisten menetelmien käyttö lisääntynyt. Näitä ovat esimerkiksi liikunnan ja taiteen soveltaminen sekä kulttuurin ja luonnon hyödyntäminen asiakas- ja potilastyössä. On siis hyvin ajankohtaista keskustella siitä, millaiset eettiset näkökulmat ohjaavat tällaisten toiminnallisten menetelmien käyttöä ja valintaa jokapäiväisessä hoitotyössä. (Kaattari & Suksi 2019, 8–9, 32.)

Tässä opinnäytetyössä kulttuuria käsitellään muun muassa taiteen ja erilaisten kulttuuripalveluiden kautta, kun näitä käytetään osana asiakkaan tai potilaan hyvinvointia sekä terveyttä edistävinä palveluina. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa kulttuuripalveluiden eettisiä tekijöitä, kun niitä käytetään osana sosiaali- ja terveysalan

palvelujen järjestämistä. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää sosiaali- ja terveyspalvelujen eettisten ohjeiden hyödynnettävyyttä, kun potilaille tai asiakkaille tarjotaan kulttuuripalveluja osana heidän hoitoprosessiansa. Tavoitteena on, että kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tuloksia voidaan hyödyntää miettiessä kulttuuripalveluiden hankintaa osana asiakkaan tai potilaan hoitoprosessia.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

- Mitä kulttuuripalveluja hoitotyössä käytetään ja mikä on niiden vaikutus hyvinvointiin?
- Millaisia eettisiä tekijöitä liittyy kulttuuripalveluiden käyttöön sosiaali- ja terveyspalveluissa?
- Miten sosiaali- ja terveysalan eettisiä ohjeita voidaan soveltaa hankittaessa potilaille/asiakkaille kulttuuripalveluja osana heidän hoitoprosessiaan?

2 Kulttuurin yhteys hyvinvointiin

2.1 Kulttuurihyvinvointi

Tietoperustaan aineistoa on haettu pääosin Google Scholarin kautta, käyttäen hyödyksi avainsanoja: kulttuuri, taide, etiikka, hyvinvointi. Aineistossa mukana jo itselle aiemmin tuttuja julkaisuja, jotka aineistonhaun yhteydessä muistuneet mieleen. Taiteen ja kulttuurin monipuolisista hyvinvointivaikutuksista on julkaistu laajasti laadullisen ja määrällisen tutkimusnäytön muodossa. Esimerkiksi vuoden 2019 loppupuolella WHO julkaisi kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksien tutkimusta kartoittavan raportin. Raportti tarjoaa vahvaa näyttöä siitä, miten kulttuuri sekä taide voivat lisätä yksilön terveyttä ja hyvinvointia, sekä sen kautta mahdollisesti auttaa myös sairauksien hoidossa sekä ehkäisyssä. Kyseinen raportti on nimeltään ”What is the evidence of the role of the arts in improving health and well-being?”, ja se koostuu yli 3000 tutkimuksesta. (Aholainen ym. 2021, 564–568) Raportin mukaan taiteet voivat mahdollisesti vaikuttaa sekä mielenterveyteen että fyysiseen terveyteen, tukea lasten kehitystä sekä rohkaista terveyttä tukevaa toimintaa. (Fancourt & Saoirse 2019, 9–11)

Tutkimusten mukaan kulttuurin ja taiteen kokeminen vaikuttaa positiivisesti koettuun hyvinvointiin. Taiteen ja kulttuurin kokemisella on myös positiivinen vaikutus yksilön omaan elämänlaatuun ja onnellisuuteen. Kulttuuri on siis tärkeässä roolissa mielekkään elämän mahdollistajana. Jokaiselle ihmiselle tulee taata mahdollisuus kulttuuripalveluihin osallistumiseen tasa-arvoisin perustein. (Kaattari & Suksi 2019, 8.) Kulttuurihyvinvointi termiä voidaan käyttää, kun puhutaan taiteen ja kulttuurin hyvinvointi ja terveysvaikutuksista. Tämä voi tarkoittaa yksilön omia kokemuksia taiteesta ja kulttuurista yhdistyen omaan terveyteen ja hyvinvointiin tai yleisesti ilmiötä, jossa taiteella ja kulttuurilla on yhteyksiä terveyteen sekä hyvinvointiin. Kulttuuripalveluiden käytöllä ja erilaisella harrastustoiminnalla on yhteys hyväksi koettuun terveydentilaan sekä hyvään elämänlaatuun.

Erityisesti taiteella on vaikutuksia muun muassa psyykkisten ja fyysisten sairauksien ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä. (Houni ym. 2021, 17–19.) Taiteesta ja sen hyvinvointivaikutuksista kertovia opinnäytetöitä on julkaistu lukuisia. Linnela-Aniszewski Päivi on vuonna 2014 tehnyt opinnäytetyön/kehittämiprojektin ”Hoivaympäristössä työskentelyyn valmistava koulutus taiteilijoille”, jossa käsitellään myös eettisiä tekijöitä liittyen vanhustenhoitoon. Sen tarkoituksena oli edistää taiteilijoiden valmiuksia työskennellä hoivaympäristössä.

Kulttuurihyvinvointi voi kuitenkin helposti jäädä sivuun terveyspalveluja tuottavien tahojen toimintaympäristössä, sillä näiden painopiste on pääosin lääketieteellisissä hoidoissa ja toiminnan tehokkuudessa. Kulttuurin ja taiteen rooli on usein tällaisissa ympäristöissä melko vähäinen. Potilaan paranemisen, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta terveyspalveluissa ei vielä hyödynnetä kaikkia tiedossa olevia keinoja, sillä kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä voidaan edistää myös taiteen ja kulttuurin keinoin. Tämän vuoksi terveyspalvelujen toimintaympäristöihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota. (Koivisto ym. 2020, 2.)

2.2 Kulttuuripalvelut sosiaali- ja terveydenhuollossa

Taide- ja kulttuuripalvelut toimivat osana sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämistä. Näitä käytetään esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palveluina sekä useissa asiakkaan tai potilaan kuntoutusprosessin eri vaiheissa. Usein sairastumisen tai terveydentilan äkillisen muutoksen myötä ihmisen oikeus kulttuuriin saattaa vaarantua. Tämä yhteys ja oikeus kulttuuriin kuuluu jokaiselle, minkä vuoksi se on tärkeää voida turvata, myös sairauden kohdatessa. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuudessa on kyse juuri tasa-arvon toteutumisesta. Jokaisella ihmisellä tulisi olla yhtäläinen oikeus saavuttaa taiteen ja kulttuurin palveluja heidän terveydentilastansa huolimatta. Kaikille ihmisille tulee taata oikeus taiteeseen ja kulttuuriin. (Seppänen ym. 2018, 3.)

Millaisia nämä kulttuuripalvelut sitten sairaaloissa tai muissa terveyspalveluissa oikein ovat. Kulttuuripalvelut voidaan käsittää laajemmin erilaisena taiteen ja kulttuurin käyttönä osana monipuolista sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Taide voi esimerkiksi olla osana toimintaympäristöä, kuten rakennukseen tehtävänä taidehankintana sairaalan julkisivussa tai yleisissä tiloissa olevana teoksena. Kulttuuripalvelu voi olla myös ohjattua kulttuuri- ja taidetoimintaa. Tällaisesta ohjatusta toiminnasta esimerkkinä voi olla palvelutaloon tilattu tanssitaiteilija, joka järjestää asukkaille ohjatun tanssihetken. Taidetta voidaan myös soveltaa, lastensairaloissa on käytetty sairaalaklovneja helpottamaan lasten orientoitumista erilaisiin toimenpiteisiin. Myös monenlaista omaehtoista harrastamista ja osallistumista tuetaan esimerkiksi kulttuurilähetteiden ja -passien muodossa. Tärkeää on mahdollistaa mahdollisimman monimuotoinen taiteen kokemus. Hoitolaitoksissa voi esimerkiksi käydä vierailmassa erilaisia teatteriesityksiä tai konsertteja, myös digitaalisten kanavien välityksellä koettu taide on merkityksellistä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018, 2–6.)

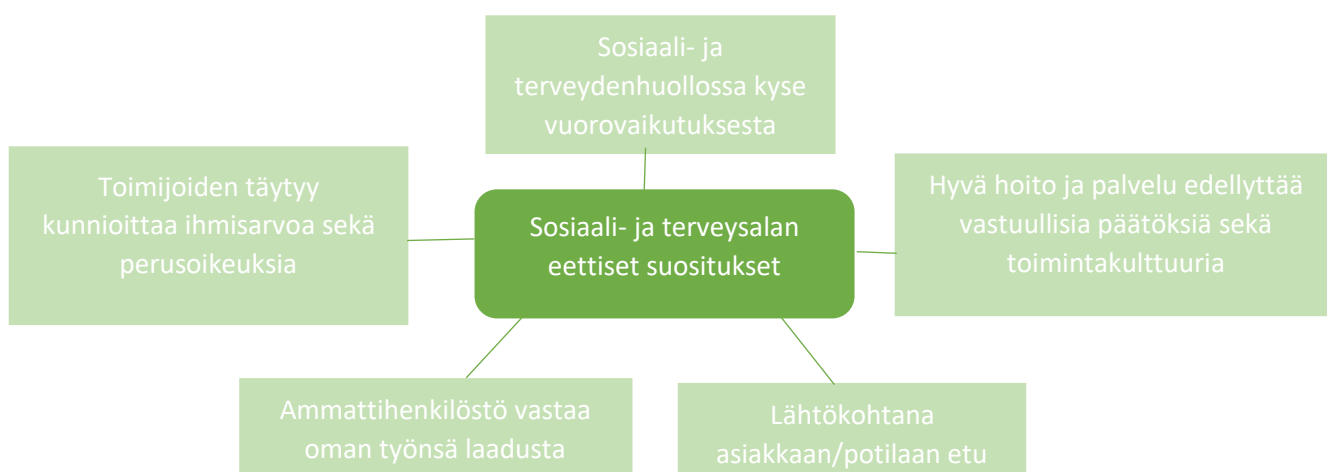
2.3 Mitä on etiikka?

Etiikka on käsitteenä varsin laaja. Se kattaa alleen moraalista pohdintaa ja sen tutkimusta, lähinnä ajatuksen siitä, mikä koetaan hyväksi ja mikä puolestaan pahaksi. Etiikka käsittelee myös laajasti arvoja ja normeja sekä oikeuksia kuin puolestaan velvollisuuksiakin. Etiikkaa voidaan ajatella ikään kuin päättelytaitona, jota tarvitaan, kun halutaan toimia oikein. Se on kuin ohjeistus, jonka avulla voidaan arvioida yhteisen hyvän toteutumista, niin ettei kanssaihmiä loukata. Etiikka on siis oppi yleisesti koetusta hyvästä ja pahasta. Tilanteessa, jossa etiikkaa säätelevät arvot ja normit ovat ristiriidassa keskenään, syntyy eettinen ongelma. (Malkavaara 2020, 52.)

Etiikan kanssa usein päällekkäinen käsite moraalii puolestaan viittaa jokapäiväiseen arkeen ja elämään sekä sen kautta myös siinä yleisesti hallitseviin tapoihin ja oletukseen oikeasta sekä sopivasta käytöksestä. Moraalia voidaan kuvata ikään kuin käytännön hyvän elämän tavoitteluna. Moraali käytännössä kuvaa elämässä vallitsevia tapoja ja oikeaa käytöstä. Etiikka ja moraalii käsittelee ihmisten omia tottumuksiaan sekä yleisiä tapoja ja niiden rajoituksia. Nämä kaikki yhdessä säätelee ihmisten keskinäistä elämää. (Malkavaara 2020, 52.)

2.4 Sosiaali- ja terveydenhuollon eettiset periaatteet

Sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisuuden perustana toimivat eettiset periaatteet. ETENE on julkaissut eettiset suositukset sosiaali- ja terveysalalle vuonna 2011. Suosituksissa kerrotaan, että sosiaali- ja terveysalan toimijoiden täytyy kaikessa toiminnassaan kunnioittaa asiakkaidensa/potilaidensa ihmisarvon lisäksi myös perusoikeuksia. Lähtökohdaksi mainitaan asiakkaan ja potilaan etu. Ammattihenkilöstön tulee vastata työnsä laadusta sekä hyvän hoidon ja palvelun tulee perustua vastuullisiin päätöksiin. Tämän lisäksi myös vuorovaikutuksen tulee toteutua kaikissa tilanteissa. Alla olevassa kaaviossa (Kuvio 1) on esitetty ETENE:n julkaisemat eettiset suositukset. (ETENE 2011, 5–7.)

Kuvio 1. ETENE:n julkaisemat eettiset suositukset (Mukaillen ETENE 2011.)

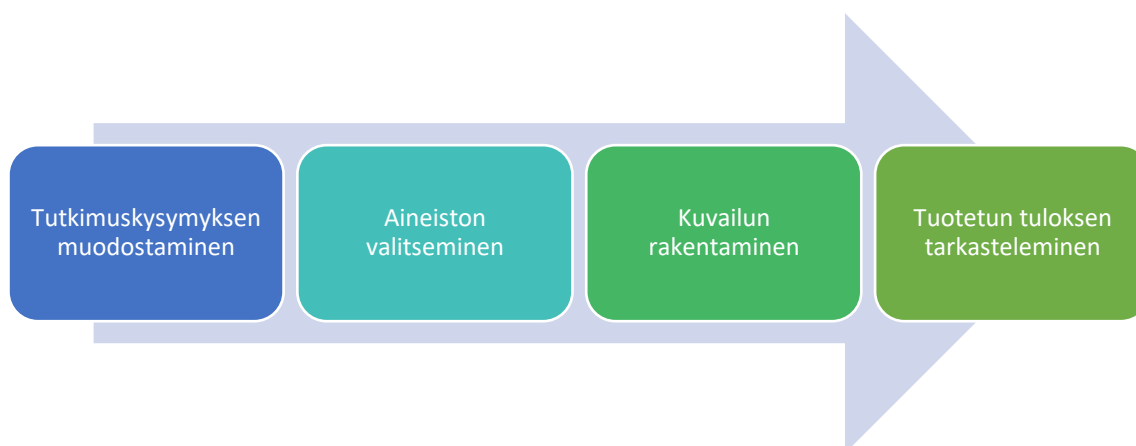
Sosiaali- ja terveyspalveluissa tuotettavien kulttuuripalveluiden eettisiä toimintaohjeita ei kuitenkaan ole koostettu. Tämän vuoksi opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, millaisia eettisiä periaatteita liittyy taiteeseen ja kulttuuriin, silloin kun niitä tarjotaan sosiaali- ja terveyspalveluina. Tässä opinnäytetyössä pohditaan erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon eettisten periaatteiden sovellettavuutta hankittaessa kulttuuripalveluja, aiheesta ei ole aiemmin tehty opinnäytetöitä. Aiheesta on aiemmin julkaistu työpaperi: ”Näkökulmia kulttuurin etiikkaan ja laatuun sosiaali- ja terveyspalveluissa”, jonka on kirjoittanut Päivimaria Seppänen, Minna-Maria Behm sekä Mona Taipale. Työpaperi keskittyy taiteen eettisten periaatteiden ja laatukriteereiden tutkiskeluun sosiaali- ja terveyspalvelujen toimijoiden perspektiivistä. (Seppänen ym. 2018, 3.)

3 Opinnäytetyön toteutus

3.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsauksia on monenlaisia. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on siis vain yksi kirjallisuuskatsauksen muoto. Se on yksi yleisimmin käytetyistä kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä, joita ovat kuvaileva kirjallisuuskatsaus, systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi (Salminen 2011, 6). Kuvaileva kirjallisuuskatsauksen muodostaminen pohjautuu tutkimuskysymykseen, jonka pohjalta tuotetaan tietyn kriteerein valitun aineiston pohjalta, kuvaileva ja laadullinen vastaus. Sen kirjoitusprosessi muodostuu eri vaiheista: tutkimuskysymyksen muodostaminen, aineiston valitseminen, kuvailun rakentaminen sekä tuotetun tuloksen tarkasteleminen. Näitä vaiheita yleensä työestetään päällekkäin. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on muodostaa aineistolähtöistä ja ymmärtämiseen tähtäävää kuvailua. (Kangasniemi ym. 2013, 291–292.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus toteutetaan vailla ankaria ja täsmällisiä ohjeita, mutta tutkittavaa ilmiötä on kuvattava kaikenkattavasti. Tämä opinnäytetyö on toteutettu kuvailevana narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Narratiivinen kirjallisuuskatsauksen kautta tarjotaan kattava kuva käsiteltävästä aiheesta tai kuvaillaan aiheen historiaa ja edistymistä. (Salminen 2011, 7.)

Tutkimusmenetelmänä kuvaileva kirjallisuuskatsaus pyrkii etsimään vastauksia kysymyksiin, kuten mitä aiheesta jo ennalta tunnetaan tai mitkä ovat aiheen merkittävimmät käsitteet. Tutkimuskysymys ohjaa koko kirjallisuuskatsauksen tutkimusprosessia, sillä aineisto valitaan pitkälti sen pohjalta. Aineiston valinnassa tavoitteena on etsiä kaikkein ajankohtaisinta ja luonnollisesti olennaisinta aineistoa, jotta tutkimuskysymyksiin saadaan vastattua. Kuvailu rakennetaan tutkimuskysymykseen vastaamalla harkitun aineiston pohjalta. Aineistoa tulee yhdistää ja analysoida keskenään, jotta valitusta aineistosta saadaan koottua jäsentynyt kokonaisuus. Aineistoa ei sinällään esitellä, vaan tavoitteena on luoda tiivistä vertailua olemassa olevien tietojen kautta ja muodostaa päätelmiä. Tuloksien tarkastelussa kootaan ja tiivistetään kirjallisuuskatsauksen keskeiset tulokset sekä arvioidaan tutkimuksen etiikkaa ja luotettavuutta. Alla olevassa kuviossa 2 on havainnollistettu kuvailevan kirjallisuuskatsauksen eri vaiheet. (Kangasniemi ym. 2013, 295–297.)

Kuvio 2. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen vaiheet (mukaillen Kangasniemi ym. 2013.)

3.2 Tiedonhaku ja aineiston valinta

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ohjaa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valitsemista. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineisto koostuu pääosin aiemmin julkaistusta tutkimustiedosta. Aineiston sopivuuden merkittävimpana kriteerinä kuitenkin pidetään, että sen avulla asiaa voidaan tarkastella ilmiölähtöisesti tutkimuskysymyksiin nähden. Aineistoa usein haetaan elektronisista tietokannoista tai manuaalisella haulla. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistonhakua eivät rajoita ennalta määritellyt hakusanat, vaan näistä voidaan poiketa, mikäli se katsotaan merkitykselliseksi tutkimuskysymyksiin vastattaessa. (Kangasniemi ym. 2013, 295–297.)

Tässä opinnäytetyössä on käytetty suoraa aineistonvalintaa. Tämä tarkoittaa sitä, että kirjallisuuskatsauksessa käytetään raportointitapaa, jossa aineiston valintaa kuvataan tarkasti. Tämän opinnäytetyön tiedonhaku ohjasi tutkimuskysymysten lisäksi valitut sisäänotto- ja poissulkukriteerit, jotka on esitetty alla olevassa taulukossa 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerein saadaan myös rajattua aineistoa suoran aineistonvalinnan mukaisesti. (Kangasniemi ym. 2013, 295–297.)

Tätä opinnäytetyötä varten aineistoa kerättiin useista elektronisista tietokannoista sekä manuaalisen haun kautta. Seuraavia tietokantoja käytettiin: Cochrane, Elektra, LAB-Primo, Medic sekä PubMed. Manuaalisessa tiedonhaussa hyödynnettiin Google Scholaria. Kotimaisessa aineistonhaussa hakusanoina käytettiin eri yhdistelmiä seuraavista hakusanoista: kulttuuri, hyvinvointi, terveys, etiikka. Kansainvälisessä aineistonhaussa hakusanoina olivat culture, health, ethics.

Cochrane tietokannasta aineistoa haettiin hakusanoilla "culture" AND "health". Julkaisujen aikarajaksi valittiin 2010–2021. Valituilla hakusanoilla ja aikarajauksella tuloksia saatiin yhteensä 103, joista yhtäkään ei valittu otsikon perusteella. Kotimaisesta Elektra

tietokannasta haettiin hakusanoilla kulttuuri ja terveys käyttäen vuosiväliä 2010–2021. Haku tuotti yhteensä kaksi osumaa, joista yksi valittiin otsikon perusteella. Julkaisu ei kuitenkaan sisällöltään vastannut tutkimuskysymyksiin, jonka vuoksi sitä ei valittu. LAB-Primosta haettiin hakusanoilla kulttuuri ja terveys, joka tuotti yhteensä 25 tulosta aikavälillä 2010–2021. Näistä julkaisuista 3 valittiin otsikon perusteella. Koko tekstin perusteella valittiin yksi julkaisu lopulliseen kirjallisuuskatsaukseen, ja kaksi muuta eivät vastanneet tutkimuskysymyksiin. Medic tietokannasta haettiin hakusanoilla kulttuuri ja terveys käyttäen aikaväliä 2010–2021. Tuloksia saatiin yhteensä 6, joista yhtäkään ei valittu otsikon perusteella. PubMed tietokannasta haettiin hakusanoilla culture AND health AND ethics. Tämä tuotti yhteensä 8126 tulosta, joista 1 valittiin otsikon perusteella. Tämä julkaisu ei kuitenkaan vastannut tutkimuskysymyksiin. Tiedonhakuprosessi on kuvattu alla olevaan taulukkoon 2. Lopulliseen kirjallisuuskatsaukseen valitut aineistot on esitetty liitteessä 1.

Manuaalisessa haussa käytettiin Google Scholaria, sekä entuudestaan tuttuja aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Google Scholarista haettiin julkaisuja hakusanoilla kulttuuri, hyvinvointi, terveys, etiikka. Näillä hakusanoilla sekä julkaisujen aikarajauksella 2010–2021 saatiin yhteensä n. 15 700 julkaisua, joista koko tekstin perusteella valittiin kahdeksan julkaisua. Opinnäytetyönohjaajalta saatu suora linkki aineistoon on myös päätynyt lopulliseen kirjallisuuskatsauksen aineistoon. Opetus- ja kulttuuriministeriön omien internet-sivujen tiedote haettu opinnäytetyön aineistoon tavallisen Google-haun kautta hakusanoilla kulttuuri ja eettinen ohjeisto.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Suomen tai englanninkielinen	Jokin muu kieli kuin englanti tai suomi
Luotettavuus	Epäluotettavuus
Julkaistu vuoden 2010 jälkeen	Julkaistu ennen vuotta 2010
Koko teksti saatavilla maksutta	Maksullinen teksti
Vastaa tutkimuskysymyksiin	Ei vastaa tutkimuskysymyksiin
	Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Tietokanta	Vuosiväli	Hakusana(t)	Osumat ja valinnat otsikon perusteella	Koko tekstin perusteella mukaan otetut
Cochrane	2010—2021	Culture, health	Osumia: 103 Otsikon perusteella valittu: 0	0
Elektra	2010—2021	Kulttuuri, terveys	Osumia: 2 Otsikon perusteella valittu: 1	0
LAB-Primo	2010—2021	Kulttuuri, terveys	Osumia: 25 Otsikon perusteella valittu: 3	1
Medic	2010—2021	Kulttuuri, terveys	Osumia: 6 Otsikon perusteella valittu: 1	0
Pubmed	2010—2021	Cultural, ethics, healthcare	Osumia: 8126 Otsikon perusteella valittu: 1	0
Manuaalinen haku, (Google Scholar)	2010—2021	Kulttuuri, hyvinvointi, terveys	Osumia: n. 15 500 Otsikon perusteella valittu: 7	5
Manuaalinen haku, (Google Scholar)	2010—2021	Kulttuuri, hyvinvointi terveys, etiikka	Osumia: n. 15 700 Otsikon perusteella valittu: 2	2
Manuaalinen haku + vinkatut aineistot		Kulttuuri, etiikka		2

Taulukko 2. Tiedonhakuprosessi

3.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Sisältöanalyysillä voidaan analysoida erilaisia dokumentteja niin systemaattisesti kuin objektiivisesti. Dokumentiksi voidaan käsittää esimerkiksi kirjat, erilaiset artikkelin ja niin

edelleen. Sisältöanalyysillä tarkoituksena on saada tutkittavasta ilmiöstä kompakti ja yleistetty kuvaus. Sisältöanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä. Laadullisella analyysillä on eri muotoja, jotka voidaan jaotella seuraavasti: aineistolähtöinen, teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi. Tässä opinnäytetyössä on käytetty näistä muodoista aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on jaoteltavissa kolmeen eri analyysimalliin, jotka ikään kuin muodostavat aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessin. Näistä ensimmäinen malli kuvaa aineiston pelkistämistä ja ryhmittelyä. Toinen malli on puolestaan aineiston kuvausta ja merkityskokonaisuuksien järjestelyä, ja kolmas malli on ”valmisteleva” teksti-immanenttinen ja koordinoiva tulkinta eli käsitteiden luominen. Nämä prosessin vaiheet kuvattu alla kaaviossa 3. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Kuvio 3. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessi (Mukaiillen Tuomi & Sarajärvi 2018)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessi alkaa aineiston pelkistämällä. Se tarkoittaa aineiston alkuperäisilmaisujen pelkistämistä, niin että jäljelle jää ne asiat, joista tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita. Toisessa prosessin vaiheessa eli aineiston ryhmittelyssä pyritään saamaan esiin merkityksen muodostavat kokonaisuudet. Viimeisessä vaiheessa eli käsitteiden luomisessa tutkijan tulee selkeyttää itselleen tekstin pääsanoma, jonka kautta koko merkitys selkenee. Käsitteiden luomisessa ikään kuin erotellaan tutkimukseen kuuluvat tiedot kuulumattomista, jonka kautta muodostetaan teoreettiset käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tämän opinnäytetyön kirjoittamisprosessi on edennyt kolmessa vaiheessa. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessin mukaisesti aineisto käytiin pelkistäen läpi useaan kertaan eli kirjoitettiin ylös olennaiset sanomat ja ilmaukset. Aineistosta tehtiin muistiinpanot vastaten tutkimuskysymyksiin. Muistiinpanojen avulla muodostettiin ilmaukset, jotka valittuun aiheeseen liittyy. Näiden pelkistettyjen ilmausten ja aineistojen olennaisen sanomien kautta muodostettiin ryhmittely. Tämän opinnäytetyön käsitteiden ryhmittelyä on kuvattu alla olevaan taulukoon 3. Ryhmittelyssä ilmauksia verrattiin keskenään ja koottiin omiin ryhmiinsä: samaa ilmiötä kuvaavat pelkistykset omiin ryhmiinsä. Ryhmittelyn perusteella tehdään käsitteellistäminen. Tämä toteutettiin käytännössä yhdistelemällä muodostettuja ryhmiä toisiinsa niin, että se on aineiston asiasisällön kannalta luontevaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Alkuperäisilmaisu	Alakategoria	Yläkategoria	Pääkategoria
Ihmiselämän kunnioittaminen	Eri osapuolten näkemysten kunnioittaminen	Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon toteutuminen	Kulttuuripalveluiden käytön eettiset tekijät sosiaali- ja terveydenhuollossa
Ihmisarvon ja ihmisyyden kunnioittaminen		Vastuullinen päätöksenteko	
Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen			
Perusoikeuksien kunnioittaminen	Hyödyn maksimoimisen periaate: velvoittaa inhimillisen ja terveydellisen hyvän tuottamisen	Inhimillinen elämä ja arki	Taide ja kulttuuri terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä
Oikeus hoitoon ja palveluun			
Asiakkaan ja potilaan etu			
Vuorovaikutus ja luottamus	Jokaisella taataan mahdollisuus toteuttaa taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan	Taide vahvistaa potilaiden hyvinvoinia	Taide ja kulttuuri terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä
Ihmisuhteiden ja verkostojen luominen			
Merkityksellisyyden tunteen luominen			
Lisää onnellisuutta	Potilaan toimijuuden tukeminen taiteen jakulttuurin keinoin	Kulttuuritoimintaan osallistuminen	Taide ja kulttuuri terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä
Elämäntahallinnin tukeminen			
Mielen virkistäminen			
Ammattihenkilö vastaa oman työnsä laadusta			
Ympäristön hyvinvointimerkitys, esillä oleva taide			

Taulukko 3. Aineiston käsitteiden ryhmittely

4 Tulokset

4.1 Taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä

Taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä on tehty laajalti tutkimuksia. Viime vuosien aikana on kuitenkin herätty tarpeeseen koostaa näistä tutkimuksista helposti käsiteltävää tietoa esimerkiksi päätöksenteon tueksi. Tutkimusten mukaan taiteella on terveyttä edistäviä ja jopa hoitavia vaikutuksia. Nämä vaikutukset voivat ilmentyä mielen hyvinvointina tai yleisesti koettuna hyvinvointina. (Laitinen, 2017.)

Laitisen (2017) mukaan taiteella on positiivisia vaikutuksia elämänlaatuun ja onnellisuuteen, lisäksi sen on todettu vähentävän masentuneisuutta ja ahdistuksen oireita. Monipuolisella taiteellisella toiminnalla on myös havaittu olevan myönteinen vaikutus yksilön kokemaan elämänlaatuun ja elämänhallinnan paranemiseen. Taiteella on suuri kirjo positiivisia sosiaalisia vaikutuksia, kuten sosiaalisen osallisuuden lisääminen sekä syrjäytymisen ja yksinäisyyden vähentäminen. Liikanen (2010) tuo myös esille, että taide voi toimia siltana henkilökunnan ja asiakkaiden välillä sellaisessa tilanteessa, jossa kommunikaatio ei muutoin välttämättä voi onnistua. Laitisen (2017) mukaan taide voi toimia haastavassa elämäntilanteessa, kuten vakavan sairauden kohdatessa, tietynlaisena ”suojapaikkana”, joka tuo tilaisuuden unohtaa hetkeksi vaikean tilanteen. Taide kuuluu erottamattomaksi osaksi inhimillistä elämää ja arkea. Jokaisella ihmisellä on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin osana inhimillisiä perusoikeuksia. Liikanen puolestaan (2010) kertoo, että jokaisella täytyy olla oikeus ja tasavertainen tilaisuus toteuttaa taidetta ja ottaa osaa kulttuuritoiminnan palveluiden kautta-

Nummelin (2011) kertoo, että kulttuurin toimenpitein voidaan parantaa yksilöiden onnellisuuden ja merkityksellisyyden tunnetta. Sen avulla voidaan myös motivoida ihmisiä tavoittelemaan uudenlaisia kokemuksia, ja sen kautta lisäämään mielen virkeyttä. Kulttuurin keinoilla voidaan lisäksi lujittaa ihmisten elämänhallintaa sekä tuottaa tilaisuuksia luoda uusia ihmissuhteita ja sosiaalisia verkostoja. Monipuolisella kulttuuritoiminnalla saavutetaan positiivisia vaikutuksia yksilön hyvinvointiin erityisesti yhteisöllisyyden ja sosiaalisuuden kautta.

4.2 Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveystalvveluja

Liikasen (2010) mukaan taiteilijoiden halukkuus työskentelyyn perinteisen taiteen kentän ulkopuolelle, on viime aikoina ollut kasvamassa. Taiteilijat ovat kokeneet monia hyviä kohtaamisia esimerkiksi vanhustenhuollon yksiköissä sekä kehitysvammaisten yksiköissä. Koivisto ja kollegat (2020) mukaan kulttuuria ja taidetta mahdollistetaan

terveydenhuoltopalveluissa monessa muodossa. Taiteen ja kulttuurin keinoin potilaan toimijuutta voidaan tukea esimerkiksi valitsemalla radiosta kiinnostavaa kuultavaa huomioiden yksilölliset mieltymykset ja toiveet. Taiteen sisällyttäminen terveystalouteen ja sairaaloihin lisää potilaiden lisäksi myös henkilökunnan hyvinvointia. Tämän vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota terveystaloutteen toimintaympäristöihin. Taiteen ja kulttuurin merkitys sosiaali- ja terveystalouteen korostuu varsinkin tilanteissa, joissa potilas suljetaan ympäristöön, jossa taide tai kulttuuri ei ole aktiivisesti paikalla. Nummelin (2011) kertoo, että aktiivisella kulttuuri-toimintaan osallistumisella on myönteisiä vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin.

Koivisto (2020) kollegoineen tuo esille, että kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja terveyden parantamiseksi taiteen ja kulttuurin toimin, on tehtävä töitä terveystalouteen. Esimerkiksi sairaanhoitopiireissä voitaisiin ottaa käyttöön kulttuurihyvinvointisuunnitelma tai palkata kulttuurihyvinvointikoordinaattori. Potilaan toimijuutta tulee tukea erilaisin taiteen ja kulttuurin keinoin, kuten taideviestinnällä. Toimintaympäristön hyvinvointimerkityksen tunnistaminen on tärkeää sekä uuden teknologian ja virtuaalimahdollisuuksien hyödyntäminen taiteen ja kulttuurin toteuttamiseen. Kaattari ja Suksi (2019) mukaan terveyttä sekä hyvinvointia tukeva monipuolinen taide- ja kulttuuri-toiminta tulee sitoa nykyistä vahvemmin osaksi yhteiskunnan toimintaa. Jokaisen ihmisen oikeus ja tasavertainen tilaisuus ottaa osaa taide- ja kulttuuri-toimintaan elämän jokaisella aikakaudella täytyy toteutua, kuten vaikean sairauden kohdatessa.

4.3 Sosiaali- ja terveystalouteen tarjottavan kulttuurin eettiset tekijät

ETENE:n mukaan (2011) eettisiä ongelmia kohdataan sosiaali- ja terveystaloudella päivittäin, ja sen vuoksi päätöksenteon tukena on hyvä olla yhteiset pelisäännöt, eettiset ohjeet. Näiden ohjeiden mukaan kaikkien sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivien tulee työssään ennen kaikkea kunnioittaa potilaidensa/asiakkaidensa ihmisarvoa ja perusoikeuksia. Eettiseen toimintaan on sitouduttava ja ottaa vastuuta toimeenpanosta. Lähtökohtana tulee aina olla potilaan etu ja vuorovaikutuksen on toteuduttava esteettä. Hyvän hoidon ja palvelun perustana toimii vastuullinen päätöksenteko ja toimintakulttuuri. Hoitotyön ammattilaisen näkökulmasta tämä tarkoittaa itsensä kehittämistä eettisiin periaatteisiin paneutumalla. Seppänen (2018) kollegoineen nostaa esille, ettei sosiaali- ja terveystalouteen tarjottavan taiteen eettisiä ohjenuoria ole vielä saneltu. Taidepalvelujen etiikkaa usein kuitenkin kuvataan samankaltaisin argumentein kuin sosiaali- ja terveystalouteen. Taide- ja kulttuurimenetelmien eettisinä periaatteina voidaan pitää ihmiselämän, ihmisarvon ja ihmisyyden kunnioittamista. Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon tulee toteutua sekä jokaisen yksityisyyttä tulee kunnioittaa. Koivisto (2020) kollegoineen kertoo, että myös

hoitotyöstä tulee eettisempää, kun taide ja kulttuuri huomioidaan terveystalveissa nykyistä paremmin.

ETENE (2011) mukaan luottamuksellisen potilassuhteen saavuttamiseksi ammattilaiselta vaaditaan tiettyä sensitiivisyyttä ja erityisesti erilaisuuden hyväksymistä. Kaikessa toiminnassa pyritään hyödyn maksimoimisen periaatteeseen, erityisen tärkeää on pyrkiä inhimillisen ja terveydellisen hyvän tuottamiseen. Hyvää palvelua ja hoitoa saavutetaan vain vastavuoroisuuden toteutumisella ja kaikkien osapuolten näkemysten kunnioittamisella. Tulisi aina muistaa, että kyse on lopulta ihmisestä, kohtelemme potilaita/asiakkaita tavalla, jonka hyväksymme omien läheisten kohteluna. Liikasen (2010) mukaan taiteilijoiden työskennellessä esimerkiksi vanhustenhuollon palveluissa, lähtökohtana on toiminut asiakkaan kunnioittaminen sekä toista ammattikuntaa arvostava ilmapiiri. Nuutinen (2021) kollegoineen kertoo, että ikäihmisten hoivapaikoissa erityisesti taiteilijat toimivat muutoksen edelläkävijöinä sekä olemassa olevien tapojen muokkaajina. Taiteilijoiden ammatillisen osaamisessa korostuu kunnioittava ja arvostava kanssakäyminen sekä läsnäolevuus ja lämmin kohtaaminen. Aivan kuten ETENE (2011) korostaa sosiaali- ja terveydenhuollon eettisissä ohjeissa vuorovaikutusta sekä asiakkaiden ja potilaiden ihmisarvon ja perusoikeuksien kunnioittamista.

Liedeksen (2020) mukaan taiteen ja kulttuurin toimialalla eettiset ongelmat ovat nousseet viime vuosina esille erityisen vahvasti muun muassa metoo-liikkeen myötä. Ajankohtaisuuden vuoksi keskustelussa on herätty ajatukseen siitä, että taide ja kulttuurialalla ollaan nykyaikaa jäljessä eettisten teemojen käsittelyssä. Kulttuurialalla on selkeä tarve eettisille periaatteille ja ohjeille. ETENE:n julkaisemien sosiaali- ja terveysalan eettisten periaatteiden on katsottu soveltuvan kaikille terveydenhuollossa toimiville, myös avustavalle henkilöstölle. Sairaanhoidtajien eettiset ohjeet puolestaan korostavat potilaiden itsemääräämisoikeutta ja oikeudenmukaista kohtelua. Liedes (2020) ehdottaa selvityksessään perustettavaksi eettisten kysymysten toimielintä kulttuurialalle, jolla voisi olla etiikan periaatteita ja ohjeita standardoiva rooli. Opetus ja kulttuuriministeriö (2021) kertoo tiedotteessaan, että Liedeksen selvityksen myötä on päädytty antamaan toimeksianto Forum Artis ry:lle. Toimeksiannon tavoitteena on luoda kulttuurialalle oma eettinen perusta. Kulttuurialan eettisen ohjeiston laatiminen tulee käynnistymään alkusyksystä 2021 ja valmiita ohjeita odotetaan esitettäväksi vuoden 2022 toukokuun loppuun mennessä. Luotujen ohjeiden perusteella arvioidaan uudestaan, tarvitseeko kulttuurialan kesken, eettisyyttä edistää muin lisätoimin.

5 Pohdinta

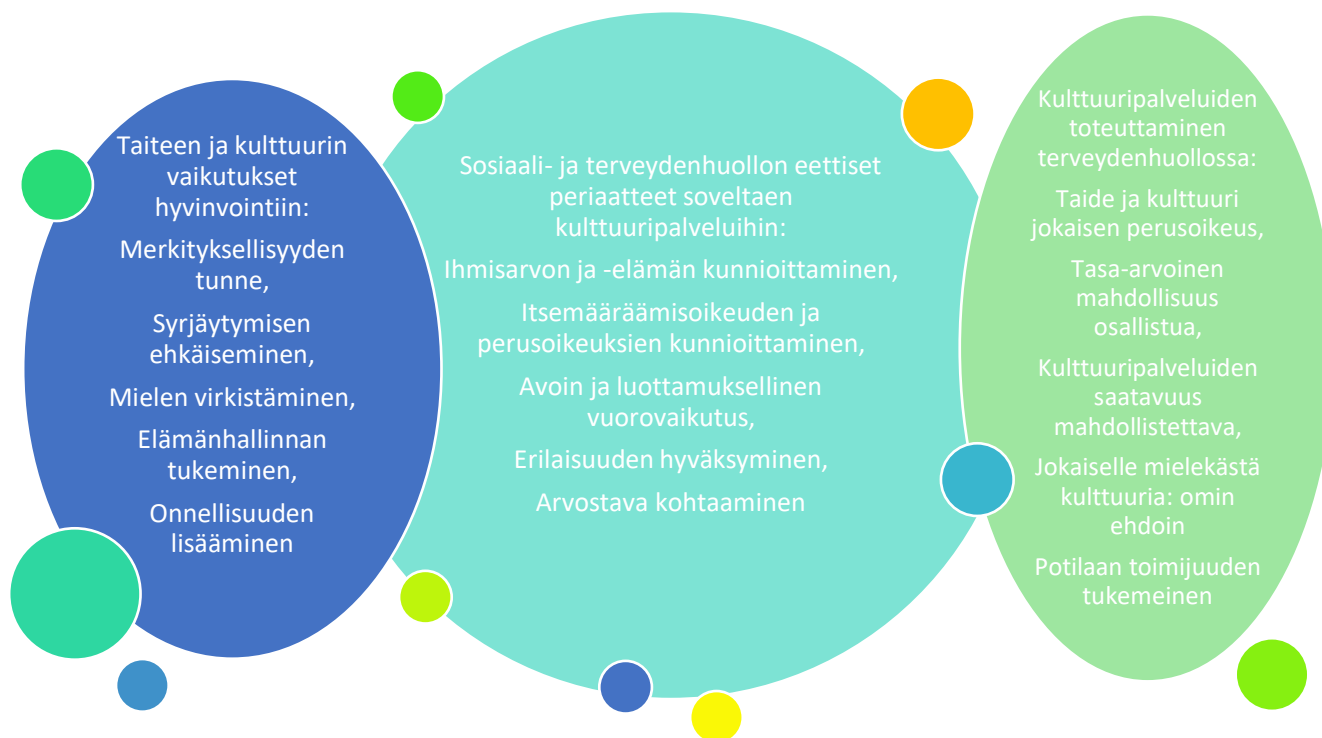
5.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tähän kirjallisuuskatsaukseen valituista julkaisuista suurin osa korostaa taiteen ja kulttuurin positiivisia vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin. Monipuolisen, miellyttävän ja aktiivisen kulttuuritoiminnan tärkeyttä korostetaan. Taiteella ja kulttuurilla ei koettu julkaisujen perusteella olevan negatiivisia vaikutuksia. Kulttuuripalveluiden hyvinvointivaikutusten todettiin olevan oleellinen osa yleistä hyvinvointia (Nuutinen ym. 2021). Positiivisten hyvinvointivaikutusten kerrotaan olevan kokonaisvaltaisesti terveyttä edistäviä ja hoitavia, kuten mielen hyvinvoinnin paraneminen sekä yleisesti koettu hyvinvointi ja elämänlaatu. Taiteen ja kulttuurin tuomia hyvinvointivaikutuksia ovat muun muassa merkityksellisyyden tunteen luominen, syrjäytymisen ehkäiseminen, mielen virkistäminen, elämänhallinnan tukeminen ja onnellisuuden tunteen luominen. (Laitinen, 2017.)

Monessa julkaisussa taidetta ja kulttuuria käsitellään jokaisen ihmisen inhimillisenä perusoikeutena, joka mahdollistaa mielekkään elämän ja arjen. Taide- ja kulttuuritoiminnan järjestäminen tulee toteuttaa, niin että kaikilla on tasa-arvoinen mahdollisuus siihen osallistua, heidän terveydentilastaan riippumatta. (Kaattari & Suksi, 2019.) Potilaan toimijuuden tukeminen kulttuurin keinoin avainasemassa, esimerkiksi toiminnallisen tekemisen kautta. Jokaiselle annetaan mahdollisuus tehdä itse taidetta tai osallistua järjestettyyn kulttuuritoimintaan. Julkaisuissa ei niinkään keskitytty kuvaamaan millaisia kulttuuripalveluita on saatavilla, vaan enemmän kuvaamaan niistä saatavia moninaisia terveys ja hyvinvointivaikutuksia. Terveystieteiden toimintaympäristössä taide voi ilmetä esimerkiksi osastojen sisustuksessa tai taiteilijoiden pitämässä harrastetuokioissa. (Koivisto ym. 2020.)

Sosiaali- ja terveysalalle on olemassa omat eettiset ohjeistukset, joissa korostetaan asiakkaiden/potilaiden ihmisarvon ja perusoikeuksien kunnioittamista sekä avointa vuorovaikutusta. (ETENE, 2011.) Vaikka kulttuurialalla ei ole omia eettisiä ohjeita, niin taiteilija-ammattilaisten osaamisessa kuitenkin korostetaan kunnioittavaa ja arvostavaa vuorovaikutusta, läsnäolevuutta ja kohtaamista (Nuutinen ym. 2021). Taiteilijoiden osaamista on argumentoitu hyvin vastaavalla tavalla kuin ETENE:n eettisissä ohjeissa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia kehoitetaan toimimaan. Tämän lisäksi sosiaali- ja terveysalan eettisten ohjeiden kerrotaan olevan sovellettavissa kaikille terveydenhuollossa toimiville, myös avustaville toimijoille. Taiteilijoiden osaamiseen tuskin on sovellettu sosiaali- ja terveydenhuollon eettisiä ohjeita, mutta toisiinsa verrattaessa yhdenveroisuus on huomattava. Tämän perusteella taiteilijat toimivat jo eettisten ohjeiden mukaisesti,

vaikkei heillä ole oman alan eettisiä ohjeita. Kulttuurialalle laaditaan parasta aikaa omia eettisiä ohjeita Forum Artis ry:n toimesta Opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannolla. Kulttuurialan eettisten ohjeiden odotetaan valmistuvan kevään 2022 aikana. Alla kuviossa 4. on esitelty tuloksia.

Kuvio 4. Tulokset ja johtopäätökset

Jatkotutkimusaiheena nousut esille:

Kulttuurialan omien toimijoiden näkemyksiä eettisistä ristiriitatilanteista ja ongelmista työskennellessä sosiaali- ja terveydenhuollossa ei juuri ole raportoitu. Kun keväällä 2022 julkaistaan kulttuurialan omat eettiset ohjeet, tulee niiden sovellettavuutta sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta pohtia.

5.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen peruspilarina on eettisyys. Hyvä tutkimus on eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa. TENK eli Tutkimuseettinen neuvottelukunta on vuonna 2012 julkaissut ”Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa” ohjeen. Se kertoo hyvästä tieteellisestä käytännöstä, jonka ohjeiden mukaan tutkimuksesta saadaan tutkimuseettisesti kelpo. Ohjeiden mukaan tutkimuksessa tulee noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja sekä soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien

mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tämä opinnäytetyö on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, jossa käsitellään jo olemassa olevia dokumentteja. Tämän vuoksi ei tarvittu tutkimuslupaa. Kirjallisuuskatsauksen vuoksi tietosuojan tai anonymiteettisyyden suojelemisesta ei tarvitse huolehtia. Tässä opinnäytetyössä on avoimesti kerrottu tiedonhausta omassa kappaleessa, jonka lisäksi opinnäytetyö tallennetaan Theseukseen kaikille avoimena julkaisuna. Tiedonhaussa on huomioitu aineiston ajankohtaisuus, tietokantojen luotettavuus sekä aineistoa on rajattu tarkoin kriteerein. (TENK, 2012.)

Lähteet

Aholainen, M., Jäntti, S., Tammela, A. & Tanskanen, J. 2021. Miten taide vaikuttaa? Kulttuurisia näkökulmia hyvinvointiin ja terveyteen. Lääkärilehti 9/2021, 564–568. Viitattu 3.11.2021. Saatavissa <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/miten-taide-vaikuttaa-kulttuurisia-nakokulmia-hyvinvointiin-ja-terveyteen/?public=29e7a5eeae789608f35becb2cc8ef7a4#reference-5>

ETENE Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta. 2011. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 24.9.2021. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3195-4>

Fancourt, D. & Saoirse, F. 2019. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. Viitattu 24.9.2021. Saatavissa <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329834/9789289054553-eng.pdf>

Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. 2021. Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Taiteen edistämiskeskus. Helsinki. Viitattu 24.9.2021. Saatavissa <https://www.taike.fi/documents/10921/1332027/Taidetta%21+Kulttuurihyvinvoinnin+k%C3%A4sikirjan+uudistettu+laitos/95970ba6-302c-5e63-f483-8fea9a5ec857>

Kaattari, M. & Suksi, I. 2019. Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa - Terveyttä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmän raportti ja jatkotoimenpide-ehdotukset. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 24.9.2021. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4069-7>

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede 2013. 25. (4): Viitattu 24.9.2021. Saatavissa <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1614408>

Koivisto, T-A., Lehikoinen, K., Lapio, P., Lilja-Viherlampi, L-M. & Salanterä, S. 2020. Kulttuuri ja taide sairaalassa ja muissa terveystalouksissa. Viitattu 3.11.2021. Saatavissa https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/artsequal++toimenpidesuositus++2020++nro1+%E2%80%932020+08+14_NETTI.pdf/e9eb7dd8-d0e7-2879-2816-b7cf56c9980f?t=1599650585009

Laitinen, L. 2017. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua. Viitattu 25.9.2021. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166166.pdf>

- Liedes, J. 2020. Kulttuurialan eettinen toimielin. Viitattu 7.10.2021 Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-899-1>
- Liikanen, H.-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia: Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Viitattu 26.9.2021. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-826-7>
- Malkavaara, M. 2020. Johdatus etiikkaan. Teoksessa Sihvo, P. & Koski, A. (toim.) Eettinen toimintamalli – osaamista tulevaisuuden koulutukseen ja sote-alan työhön. Joensuu. Karelia-ammattikorkeakoulu. 52–60. Viitattu 3.11.2021. Saatavissa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-275-314-4>
- Nummelin, S. 2011. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset: onnea, elämyksiä, terveyttä. Viitattu 27.9.2021. Saatavissa https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_2011-1.pdf
- Nuutinen, T., Laulainen, S. & Salonen, A.O. 2021. Taiteilija-ammattilaiset kulttuurihyvinvoinnin toimijoina ikääntyneiden hoivayhteisöissä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Viitattu 15.10.2021. Saatavissa <https://doi.org/10.23989/gerontologia.102736>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa – mukaan lukien hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Viitattu 3.11.2021. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-599-0>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2021. Kulttuurin alalle laaditaan eettinen ohjeisto alan itsensä toimesta. Tiedote. Viitattu 1.11.2021. Saatavissa <https://okm.fi/-/kulttuurin-alalle-laaditaan-eettinen-ohjeisto-alan-itsensa-toimesta-1>
- Sairaanhoidajaliitto, 2021. Sairaanhoidajan eettiset ohjeet. Viitattu 2.11.2021. Saatavissa <https://sairaanhoidajat.fi/ammatti-ja-osaaminen/kollegiaalisuus-ja-ammattietiikka/#>
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Viitattu 3.11.2021. Saatavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-349-3>
- Seppänen, P., Behm, M-M. & Taipale, M. 2018. Näkökulmia kulttuurin etiikkaan ja laatuun sosiaali- ja terveyspalveluissa. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oy. Viitattu 24.9.2021. Saatavissa <http://www.socom.fi/wp-content/uploads/2018/11/11.10.18Taiteen-laatu-ja-etiikka-FINAL.pdf>

TENK Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 29.10.2021. Saatavissa https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. E-Kirja. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Liite 1. Kirjallisuuskatsauksen aineisto

Kirjoittaja, julkaisuvuosi, julkaisun nimi	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite	Tutkimustyyppi	Keskeiset tulokset
Kaattari, M. & Suksi, I. 2019. Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjinä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa.	Raportin tavoitteena on koota yhteen terveyttä sekä hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmän toimikaudella 2016–2019 käsittelemiä teemoja. Raportin tavoitteena on myös käsitellä teemojen pohjalta syntyneitä havaintoja ja jatkotoimenpide-ehdotuksia.	Raportti ja jatko-toimenpide-ehdotukset.	Tuloksena laaja raportti yhteistyöryhmän käsittelemistä teemoista toimenpide-ehdotuksineen. Raportin tuloksena suositellaan, että terveyttä ja hyvinvointia edistävä taide- ja kulttuuritoiminta tulee yhdistää yhteiskuntamme eri osa-alueisiin.
Koivisto, T.-A., Lehtikoinen, K., Lapiro, P., Lilja-Viherlampi, L.-M. & Salanterä, S. 2020. Kulttuuri ja taide sairaalassa ja muissa terveyspalveluissa.	Toimenpidesuosituksen tarkoituksena on rohkaista terveyspalvelujärjestelmiä pitämään terveyden kulttuuriset osa-alueet mielessä sekä yhdistää kulttuuria ja taidetta osaksi terveyden ja hyvinvoinnin kehittämistä.	Toimenpidesuositus.	Tuloksissa sanotaan, että taide terveyspalveluissa ja sairaaloissa parantaa potilaiden sekä henkilökunnan hyvinvointia. Hoitotyöstä tulee entistä eettisempää, kun taide ja kulttuuri huomioidaan terveyspalveluissa nykyistä paremmin.
Laitinen, L. 2017. Vaikuttavaa? Taiteen hyvinvointivaikutusten tarkastelua.	Tutkimuskatsauksen motiivina on koostaa yhteen ja ryhmitellä monenlaisia tutkimusnäkökulmia liittyen taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin välisiin yhteyksiin.	Tutkimuskatsaus	Tutkimuskatsauksen mukaan taiteella on terveyttä edistäviä ja hoitavia vaikutuksia. Vaikuttaen mielen hyvinvointiin, subjektiiviseen hyvinvointiin ja

	Sen tavoitteena on tiivistää aiheeseen liittyvää tutkimustietoa.		elämänlaatuun. Taide toimii sosiaalisen osallisuuden lisääjänä sekä aktiivisen kansalaisuuden edistäjänä. Taide on osana inhimillistä elämää ja arkea.
Liedes, J. 2020. Kulttuurialan eettinen toimielin.	Tavoitteena tuoda näkyville selvityksen muodossa, minkä vuoksi kulttuurialalle tulisi muodostaa oma eettinen toimielin. Ehdotuksena on, että opetus- ja kulttuuriministeriö perustaa kulttuuraloille oman eettisen toimielimen.	Opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannon selvitys.	Tuloksena toimeksiannosta tehdyssä selvityksessä ehdotetaan kulttuurin ja taiteen aloja varten eettisen toimielimen perustamista.
Liikanen, H.-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia: Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014.	Tavoitteena hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kulttuurin sekä taiteen erilaisin toiminnallisoin tavoin, sekä lisätä ihmisten osallisuutta. Tarkoitus esittää 18 toimenpide-ehdotusta, joiden avulla voidaan tähän tavoitteeseen päästään.	Toimintaohjelma ehdotus.	Tuloksena 18 erilaista toimenpide-ehdotusta usealta eri sektorilta: lainsäädännön, hallinnon ja rahoituksen, julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön, tutkimuksen ja tietopohjan lisäämisen, koulutuksen, tiedon levittämistä koskeviin ehdotuksiin.
Nummelin, S. 2011. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset: onnea, elämyksiä, terveyttä.	Tavoitteena selvittää, millaista tieteellistä tutkimusta kulttuurin ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä on aiemmin julkaistu, sekä minkälaisia jälkiä kulttuuritoimintaan osallistumisella on yksilön kokemaan terveyteen. Tarkoituksena koota aiemmin julkaistusta aineistosta valitun aiheen piiristä rajattu tutkimuskatsaus.	Tutkimuskatsaus.	Olemassa olevia tutkimuksia yhdistää käsitys yhteisöllisyyden ja sosiaalisuuden hyvinvointia parantavasta vaikutuksesta. Kulttuuritoimintaan osallistumisella kerrotaan olevan positiivisia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin.
Nuutinen, T., Laulainen, S. & Salonen, A.O. 2021. Taiteilija-ammattilaiset	Artikkeli tarkastelee hyvinvoinnin ja iäkkäiden terveystalvelujen näkökulmasta	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus.	Tuloksien mukaan työelämän sekä ammattien muutos johtaa

<p>kulttuurihyvinvoinnin toimijoina ikääntyneiden hoivayhteisöissä: kuvaileva kirjallisuuskatsaus</p>	<p>siinä työskentelevien ammattitaiteilijoiden toimintaympäristöjä, rooleja ja tehtäviä.</p> <p>Tutkimuksessa etsitään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin: millaisiin ilmiöihin taiteilija-ammattilaiset on liitetty hyvinvoinnin toiminta-alueella ja iäkkäiden terveyspalveluissa sekä minkälaisia toimintaympäristöjä, rooleja ja tehtäviä ammattitaiteilijoille on esitetty</p>		<p>taiteilijoita uudenslaisiin yhteisöihin. Tutkimus luo pohjaa jatkotutkimukselle taiteilijoiden ammatillisista käytännöistä ja työn tekemisen tavoista ikääntyneiden hoivayhteisöissä.</p>
<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuurin alalle laaditaan eettinen ohjeisto alan itsensä toimesta, 2021</p>	<p>Jukka Liedeksen selvityksen myötä päädytty antamaan toimeksianto Forum Artis ry:lle tuottaa kulttuurialan eettinen ohjeisto. Tarkoituksena on, että eettisen ohjeiston laatimistyö alkaa syksyllä 2021 ja valmistuu vuoden 2022 keväällä.</p>	<p>Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote.</p>	<p>Tuloksena ministeriö on antanut Forum Artis ry:lle toimeksiannon tuottaa kulttuurialan eettinen ohjeisto.</p>
<p>Seppänen, P., Behm, M.-M. & Taipale M. 2018. Näkökulmia kulttuurin etiikkaan ja laatuun sosiaali- ja terveyspalveluissa.</p>	<p>Työpaperi on tehty tahdosta analysoida taiteen ja kulttuurin sekä luonto- ja eläinlähöisten menetelmien eettisiä periaatteita, kun niitä käytetään sosiaali- ja terveyspalveluina. Tavoitteena on tuoda esille tärkeitä osatekijöitä, joita taiteilija sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen työntekijä kohtaavat työskennellessään tiiminä.</p>	<p>Työpaperi.</p>	<p>Työpaperi laatii yhdenlaisen pohjan sosiaali- ja terveyspalvelujen eettisten ohjeiden ja laatuksiteereiden soveltamiseen taiteeseen.</p>
<p>Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. 2011. Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta.</p>	<p>Julkaisun tavoitteena on kasvattaa eettisen pohdinnan terveydenhuollon lisäksi sosiaalihooltoon. Julkaisun tarkoituksena on luoda eettiset suositukset sosiaali- ja terveysalalle.</p>	<p>Sosiaali- ja terveysministeriön Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan julkaisu</p>	<p>Tuloksena eettiset suositukset sosiaali- ja terveysalalle.</p>